

คำนำ

เอกสารวิชา **ตันติธรรม** เรื่อง **ปฏิจจสมุปบาทและอมตมทานิพพาน** นี้ มุ่งให้นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการธรรมที่เป็นเหตุเป็นปัจจัยเกี่ยวเนื่องกัน อันเป็นสาเหตุให้สรรพสัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารอย่างไม่มีวันสิ้นสุด เมื่อศึกษาเสร็จสิ้นแล้วจะได้รับแรงชวนชวายสังสมบุญบารมีและเจริญสมณะวิปัสสนา เพื่อบรรลุนิพพานอันเป็นบรมสุข พ้นจากห่วงโซ่แห่งปฏิจจสมุปบาทนี้ให้ได้

วิชา **ตันติธรรม** เรื่อง **ปฏิจจสมุปบาทและอมตมทานิพพาน** นี้ ได้ใช้หนังสืออภิธรรมัตถสังคหะมาเป็นเค้าโครงของเนื้อหาในบางส่วน ส่วนรายละเอียดเพิ่มเติม ได้นำมาจากพระไตรปิฎกบ้าง อรรถกถาบ้าง ตลอดจนของท่านอาจารย์ยุคใหม่หลายท่านที่อธิบายขยายความให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ส่วนภาคปฏิบัติเสริม ได้นำมาจากคำสอนของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ผู้ค้นพบวิชาธรรมกาย ซึ่งคณะผู้จัดทำเห็นว่าง่ายต่อการนำไปปฏิบัติของนักศึกษา จะทำให้วิชานี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การจัดทำเอกสารประจำวิชานี้ แม้จะมีการตรวจทานและตรวจแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาหลายครั้ง แต่ก็อาจจะมีสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หากท่านผู้รู้ท่านใดได้พบข้อผิดพลาดด้านใดก็ตาม ขอได้โปรดให้ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นข้อมูลให้การปรับปรุงพัฒนาเนื้อหาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป และคณะผู้จัดทำต้องขอขอบพระคุณและอนุโมทนาบุญกับท่านเจ้าของตำราหรือบทความตามที่ระบุไว้ในบรรณานุกรมท้ายเล่มหรือมิได้ระบุก็ตาม ที่คณะผู้จัดทำได้อ่านตำราหรือบทความของท่านนำมาประมวลเป็นความรู้ไว้ในเอกสารชุดนี้ด้วย

คณะผู้จัดทำหลักสูตรธรรมศึกษา

สำนักเรียนพระอภิธรรม วัดพระธรรมกาย

พฤษภาคม ๒๕๖๓

วิธีการศึกษา

๑. การเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเอง

ในการศึกษาแต่ละบทหรือหัวข้อเรื่อง ของทุกชั้นเรียน นักศึกษาควรปฏิบัติดังนี้

ก.) ควรศึกษาบทเรียนอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ โดยอาจใช้เวลาเพื่อการเรียนวันละ ๑ ชั่วโมง และควรศึกษาให้จบแต่ละหัวข้อภายใน ๑ สัปดาห์ และแบ่งเวลาในการฟังสื่อประกอบการเรียน เช่น ซีดี วีซีดี เทป เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น

ข.) เมื่อได้ศึกษาจนจบในแต่ละหัวข้อแล้วควรทำแบบฝึกหัดท้ายบทเรียนทันที เพื่อตอกย้ำและประเมินความรู้ที่ได้ศึกษาผ่านมา และการทำแบบฝึกหัด ควรอ่านคำสั่งและคำถามให้เข้าใจก่อน ว่าให้ทำอะไรบ้าง คำถามแต่ละข้อมีที่ประเด็นเพื่อจะได้ตอบได้ครบถ้วน

ค.) นักศึกษาควรศึกษาวิธีการ และวางแผนทำกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมความเข้าใจในบทเรียน เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมควบคู่ไปกับการศึกษาบทเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ง.) เนื่องจากวิชาพระอภิธรรมศึกษาทุกชุดวิชา เป็นวิชาที่มุ่งอธิบายเพื่อประโยชน์แก่การนำไปปฏิบัติจึงขอให้นักศึกษาได้นำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ของตนเองสืบไป

๒. การประเมินผลตนเอง

ขอให้นักศึกษาทำแบบฝึกหัดและฝึกปฏิบัติ หลังจากศึกษาเอกสารการสอนโดยตลอดทั้งบทแล้ว เพื่อเป็นการประเมินตนเองว่า ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใด และมีความรู้อยู่ในระดับที่จะศึกษาบทต่อไปได้หรือไม่ ขอให้นักศึกษาพึงตระหนักว่า **การทำแบบฝึกหัดและแบบฝึกปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์ต่อตนเอง (เปิดหนังสือดูได้ แต่ไม่ควรลอกกัน) เท่านั้นจึงจะได้ผล**

๓. การศึกษาเอกสารการสอน

นักศึกษาควรศึกษาเนื้อหาในแต่ละบทเรียนจากหนังสือจนจบก่อน และเมื่ออ่านรายละเอียดแต่ละบทจบแล้ว ก็ควรสรุป ทบทวน หรือจดบันทึกความเข้าใจของตนเองลงสมุดไว้ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมินตนเองว่า มีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านได้อย่างแท้จริง จากนั้นจึงเริ่มทำแบบประเมินท้ายบทเรียนต่อไป และหากยังมีเนื้อหาในบทเรียนใดที่นักศึกษายังไม่เข้าใจ ก็ควรรวบรวมคำถามเหล่านี้ไว้ เพื่อสอบถามกับพระอาจารย์ประจำชุดวิชาในภายหลัง

๔. การทำกิจกรรม

นักศึกษาควรบันทึกสาระสำคัญและทำกิจกรรมทุกอย่างที่ได้รับมอบหมาย เพราะกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นมากสำหรับการศึกษาในแต่ละชุดวิชา และควรทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรมด้วยตนเอง

๕. การศึกษาทเรียนผ่านทางการศึกษาธรรมะทางไกลและสื่อเสริมอื่นๆ

เนื่องจากการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียม DMC Dhammakaya Media Center ปัจจุบันเป็น GBN Global Buddhist Network สถานีเพื่อทางพันธุกรรมและบรรลุมรรค ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิศึกษาธรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นสื่อที่มีการนำเสนอสาระความรู้ที่นำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง จึงควรหาโอกาสรับชมและศึกษาเพิ่มเติม เพื่อเสริมความเข้าใจในหลักธรรมที่มี นอกเหนือจากบทเรียนในตำรา ได้ที่เวป DMC.tv หรือในYouTube เช่นรายการ Case Study กฎแห่งกรรมเป็นต้น ที่จะช่วยตอกย้ำและทำความเข้าใจในหลักธรรมสำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนา เช่น พระรัตนตรัย การฝึกสมาธิ การสร้างบารมี และกฎแห่งกรรม เป็นต้น ในรูปแบบที่ผู้ชมสามารถนำมาปรับใช้ได้ทันที จึงเป็นรายการที่นักศึกษาควรหาโอกาสชมให้ได้ อย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ

๖. การประเมินผล

การศึกษาพระอภิธรรมศึกษาทุกชุดวิชา จะประเมินผลการเรียนของนักศึกษา จากคะแนนในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไป โดยมีคะแนนรวมทั้งสิ้น ๑๐๐ คะแนน ดังนี้

- ๑- แบบฝึกหัดและฝึกปฏิบัติที่นักศึกษาส่งกลับทุกครั้งในแต่ละเดือน ๖๐ คะแนน

นักศึกษาที่ส่งแบบฝึกหัดและแบบฝึกปฏิบัติอย่างเดียวโดยไม่มาสอบปลายภาค **ต้องได้**

คะแนนสุทธิ ๔๕ คะแนน จึงจะถือว่าสอบผ่าน

- ๒- แบบทดสอบตอนปลายภาคเรียน **ต้องมาทดสอบที่สำนักเรียน ๔๐** คะแนน

หากนักศึกษาส่งทั้งแบบฝึกหัดและแบบฝึกปฏิบัติทุกครั้งแต่คะแนนไม่ถึงเกณฑ์ที่ให้ไว้ นักศึกษาจะต้องมาสอบปลายภาคเรียนด้วย เมื่อรวมกับคะแนนสอบปลายภาคต้องได้ **คะแนนสุทธิ**

๕๐ คะแนน จึงจะถือว่าสอบผ่าน

๗. การรับใบประกาศนียบัตรประจำปีการศึกษา

๑. ผู้ที่ตอบแบบทดสอบได้ทุกครั้งจนครบตามจำนวนหลักสูตรจึงได้รับประกาศนียบัตรในปีสุดท้าย

แต่หากต้องการรับใบประกาศนียบัตรประจำปี ซึ่งโดยปกติจะมอบให้ผู้เรียนจบ ๒ ชั้นปีต่อ ๑ ใบ ให้ดำเนินการตามเงื่อนไขดังนี้

นักศึกษาต้องศึกษาจบหลักสูตรปี ๒ เป็นต้นไป **โดยต้องมาสอบปลายภาคเรียนในปีก่อนปีที่จะมารับด้วย** เช่น จะมาขอรับประกาศนียบัตรในปี ๒๕๕๐ ก็ต้องมาสอบหลักสูตรปี ๒ ในปี ๒๕๔๙

๘. รางวัลเสริมกำลังใจ

๑. สำหรับผู้ที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขทั้งภาคทฤษฎีโดยผ่านแบบฝึกหัดประจำเดือนและมาสอบปลายภาคเรียน ตลอดจนทำกิจกรรมในภาคปฏิบัติได้ครบ และได้คะแนนรวมเป็นอันดับที่ ๑ – ๕ สามารถได้รับของที่ระลึกที่เนื่องด้วยพระรัตนตรัยเป็นเครื่องระลึกถึงความเพียรพยายามในการแสวงหาปัญญาบารมีอีกด้วย

๒. ผู้ที่เข้าเรียนในวันอาทิตย์สม่ำเสมอขาดเรียนไม่เกิน ๕ ครั้ง จะได้รับของที่ระลึกตามลำดับที่ ๑ – ๓

“ขอให้นักศึกษาประสบโชคดีและมีความสุขในการศึกษาธรรมะทุกท่านเทอญฯ”

อักษรย่อชื่อคัมภีร์

(พระไตรปิฎก เล่ม/ข้อ/หน้า) , อรรถกถาและฎีกา เล่ม/หน้า)

คัมภีร์ที่ใช้อ้างอิงในที่นี้ใช้ พระไตรปิฎกที่มีอรรถกถาอยู่รวมเล่มเดียวกัน ฉบับมหาวิทยาลัย
วิทยาลัย (มก.) เล่มแปลภาษาไทย ตัวย่อจะมีเพียง เล่ม/หน้า หากมีอรรถกถาด้วยก็จะเพิ่มตัว **อ.**
ต่อด้วย หากเป็นฉบับภาษาไทยหรือบาลีก็จะวงเล็บด้วย แล้วจึงตามด้วยเล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่างเช่น
วิ.มหาวิ.(บาลี) ถ้ามีอรรถกถาก็จะเป็น **วิ.มหาวิ.อ.(ไทย)** หมายถึง **วินัยปิฎก มหาวิภังค์ อรรถกถา**
สมันตปาสาทิกา ฉบับแปลภาษาไทย

หากใช้คัมภีร์อื่นนอกจากฉบับมหาวิทยาลัย ก็จะระบุที่มาให้ชัดเจนเฉพาะเล่มไป
เช่น สารตถ.(ฎีกาวินัย) 1/23 หมายถึง ฎีกาพระวินัย ชื่อสารตถที่ปณี

พระวินัยปิฎก

วิ.มหาวิ.	วินัยปิฎก มหาวิภังค์
วิ.ภิกขุณี.	วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังค์
วิ.มหา.	วินัยปิฎก มหาวรรค
วิ.จุฬ.	วินัยปิฎก จุฬวรรค
วิ.ป.	วินัยปิฎก ปริวารวรรค

ชื่อย่อตัวหน้าพระวินัยคือ วิ. บางแห่งใช้ วินย. พระวินัยมีอรรถกถาชื่อ สมันตปาสาทิกา

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค
ที.มหา.	ทีฆนิกาย มหาวรรค
ที.ปา	ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค
	ทีฆนิกายมีอรรถกถาชื่อ สุมังคลวิลาสินี
ม.ฌ.	มัชฌิมนิกาย มูลปนิณาสก์
ม.ม.	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปนิณาสก์
ม.อุ.	มัชฌิมนิกาย อุปปนิณาสก์
	มัชฌิมนิกายมีอรรถกถาชื่อ ปปัญจสุทนี

ส.ส.	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค		
ส.นิ.	สังยุตตนิกาย นินทานวรรค		
ส.ข.	สังยุตตนิกาย ชนธวรรค		
ส.สพ.	สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค		
ส.ม.	สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค		
อง.เอกก.	อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	อง.สตุตก.	อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต
อง.ทุก.	อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	อง.อฏฐก.	อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต
อง.ติก	อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	อง.นวก.	อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต
อง.จตุกก.	อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	อง.ทสก.	อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต
อง.ปญจก.	อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	อง.เอกาทสก.	อังคุตตรนิกาย เอกาทสกนิบาต
อง.ฉก.	อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต		
ขุ.ข.	ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	ขุ.เถรี.	ขุททกนิกาย เถรีคาถา
ขุ.ธ.	ขุททกนิกาย ธรรมบท	ขุ.ชา.	ขุททกนิกาย ชาดก
ขุ.อุ.	ขุททกนิกาย อุทาน	ขุ.ม.	ขุททกนิกาย มหานิเทศ
ขุ.อิติ.	ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	ขุ.จุฬ.	ขุททกนิกาย จุฬนิเทศ
ขุ.สุ.	ขุททกนิกาย สุตตนิบาต	ขุ.ป.	ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค
ขุ.วิ.	ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ	ขุ.อป.	ขุททกนิกาย อปทาน
ขุ.เป.	ขุททกนิกาย เปตวัตถุ	ขุ.พทุธ.	ขุททกนิกาย พทุธวงศ์
ขุ.เถร.	ขุททกนิกาย เถรคาถา	ขุ.จริยา	ขุททกนิกาย จริยาปิฎก

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ส.	อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี	บางแห่งใช้ชื่อย่อเป็น อภิ.ธ.
อภิ.วิ.	อภิธรรมปิฎก วิมังค์	
อภิ.ธ.	อภิธรรมปิฎก ธาตุกถา	
อภิ.ป.	อภิธรรมปิฎก ปุคคลบัญญัติ	
อภิ.ก.	อภิธรรมปิฎก กถาวัตถุ	
อภิ.ย.	อภิธรรมปิฎก ยมก	

อภิ.ป. อภิธรรมปิฎก ปัจฉาน

คัมภีร์อรรถกถาอื่น ๆ

วิสุทฺธิ. วิสุทฺธิมรรค
มิลินฺท. มิลินทปัญหา
เนตฺติ. เนตติปกรณ์

คัมภีร์ฎีกา

มฺกุล. มังคลัตถทีปนี
วชิร. วชิรพุทธิ
สารตฺถ. สารัตถทีปนี
วิมตฺติ. วิมตฺติโนทนี
กฺงฺขา.ฎีก. กังขาวิตรณฎีกา
กฺงฺขา.นวฎีก. กังขาวิตรณอภินวฎีกา
ที.ฎีก. ทีฆนิกาย ฎีกา
สี.ฎีก. สีลขันธวรรค อภินวฎีกา
ม.ฎีก. มัชฌิมนิกาย ฎีกา
ลํ.ฎีก. ลังยุตตนิกาย ฎีกา
อง.ฎีก. อังคุตตรนิกาย ฎีกา
วิสุทฺธิ.ฎีกา วิสุทฺธิมรรค มหาฎีกา(ปรหมัตถมัณฺฑล)
มณิมนฺช. มณิสารมัณฺฑล
ขุทฺท.ฎีก. ขุทฺทลิกษาฎีกา

สารบัญ

คำนำ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์

ชื่อหัวข้อ

หน้า

บทที่ ๑	ตันติธรรมคืออะไร	1-6
บทที่ ๒	ปฏิจสุมุปาบท.....	7-88
๑.	ผู้ค้นพบปฏิจสุมุปาบท.....	9
๒.	ความหมายของปฏิจสุมุปาบท.....	15
๓.	มาติกา หรือ แม่บท	17
องค์ที่ ๑	อวิชา.....	21
ลักษณะและความเป็นมาของอวิชา.....		29
เหตุผลสนับสนุนให้อวิชาเจริญ.....		31
โทษของอวิชา		33
อวิชาเป็นปัจจัยแก้สังขารอย่างไร		34
องค์ที่ ๒	สังขาร.....	36
ความหมายและประเภทของสังขาร		36
สังขารมีอวิชาเป็นปัจจัยอย่างไร.....		39
สังขารเป็นปัจจัยแก้วิญญานอย่างไร		43
องค์ที่ ๓	วิญญาน	45
ความหมายและประเภทของวิญญาน.....		45
เหตุแห่งการเกิดในภพ.....		45
องค์ที่ ๔	นามรูป	51

องค์ที่ ๕ สฟ้ายตนะ.....	57
องค์ที่ ๖ ผัสสะ.....	62
องค์ที่ ๗ เวทนา.....	64
องค์ที่ ๘ ตัณหา.....	66
องค์ที่ ๙ อุปาทาน.....	70
องค์ที่ ๑๐ ภพ.....	76
องค์ที่ ๑๑ ชาติ.....	80
องค์ที่ ๑๒ ชรา มรณะ.....	82
โสกะ ปริเทวะ ทุกข์.....	86
โทมนัส อุปายาส.....	87
ปัจจัยสมุปบาทนัยอภิธรรม.....	87
บทที่ ๓ จำแนกปัจจัยสมุปบาทโดยนัยต่างๆ.....	89-100
ตารางสรุปปัจจัยสมุปบาทนัยต่าง ๆ.....	90
องค์ ๑๒, มूल ๒, ภาวจักร ๒, อัทธา ๓.....	91
สนธิ ๓, วัฏฏะ ๓.....	92
สังเขป ๔.....	93
อาการ ๒๐.....	94
สรุปภาพรวมปัจจัยสมุปบาทภาคปฏิบัติ.....	96
สรุปองค์ธรรมในปัจจัยสมุปบาท.....	98
บทที่ ๔ ปฏิจจान.....	101 - 106
ความหมายและประเภทของปฏิจจาน ๒๔.....	102
บทที่ ๕ อมตมหานิพพาน.....	107 - 181
บทนำ.....	108
ความหมาย.....	109

บทที่ ๕.๑. จิตหลุดพ้น	113
๑. ความหมาย	114
๒. ประเภทของจิตหลุดพ้น	116
๓. ลักษณะจิตหลุดพ้น	118
บทที่ ๕.๒. ผู้หลุดพ้น	124
๑. ความหมาย	125
๒. ประเภทผู้หลุดพ้น	127
๒.๑. ผู้หลุดพ้นตามกาล.....	127
๒.๒. ผู้หลุดพ้นอย่างเด็ดขาด	128
๓. ลักษณะผู้หลุดพ้นในภาคปฏิบัติ	130
๓.๑. ผู้หลุดพ้นตามกาลภายในกายเรา.....	131
๓.๒. ผู้หลุดพ้นเด็ดขาดภายในกายในกายเรา.....	134
๔. วิธีตรวจสอบลักษณะผู้หลุดพ้น.....	136
๕. การตรวจสอบในภาคปฏิบัติ.....	141
๖. พระอรหันต์ดับขันธแล้วไปไหน.....	146
บทที่ ๕.๓. สภาวะที่หลุดพ้น	149
๑. ความหมาย	150
๒. ประเภทแห่งสภาวะหลุดพ้น	150
๒.๑. สัจจนิพพานภายในกลางกายตน.....	150
๒.๑.๑. สัจจนิพพานภายในโดยเทียบเคียง	151
๒.๑.๒. สัจจนิพพานภายในโดยแท้จริง	152
๒.๑.๓. สภาพแห่งสุปปาติเสสนิพพาน.....	154
๒.๒. สัจจนิพพานภายนอก	155
สภาพแห่งอนุปปาติเสสนิพพาน.....	157

ภาพแสดงที่ตั้งของอายตตนิพพาน ภาพสาม และ โลกัณฑ์	161
บทที่ ๕.๔. เบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับพระนิพพาน	162
๑. คุณลักษณะที่น่าปรารถนา	163
๑. นิจุจ่ เทียง มั่งคง ยั้งยีน ไม่แปรปรวน ไม่สูญหาย.....	163
๒. สุข เป็นสุขอย่างยิ่ง ไม่มีสุขอื่นที่ยิ่งกว่า.....	167
๓. อสงขต ไม่ถูกปรุงแต่ง อิสสรีย เป็นใหญ่ในตน.....	171
๒. ความมีอยู่จริงแห่งนิพพาน	174
๓. แนวคิดของคนฉลาด	175
๔. ผู้เตรียมไปนิพพาน	177

บรรณานุกรม

ต้นตอธรรม

เรื่อง ปฏิจจสมุปบาทและอมตมหานิพพาน

พระญาณธชะ (แลตีสยาตอ). **อภิธัมมัตถสังคหะ และ ปรมัตถทีปนี**. แปลโดย พระคันธ

สาราภิงค์ กรุงเทพฯ : ไทยรายวัน กราฟฟิค เพลท, ครั้งที่ 1 มกราคม 2546

ขุนสรรพกิจโกศล , ผู้รวบรวม. **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรม ปริจเฉทที่ ๘ ปัจจยสังคหวิภาค**

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิญญูญาณ ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2534

พระมงคลเทพมุนี(สด จนฺทสโร). **คู่มือสมาธิ** เรียบเรียงโดย น.ส.ฉลวย สมบัติสุข

กรุงเทพฯ : บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน) จัดพิมพ์โดย มูลนิธิ

ธรรมกาย 3 กุมภาพันธ์ 2545

พระมงคลเทพมุนี(สด จนฺทสโร) . **พระธรรมเทศนา ๖๙ กัณฑ์** . กรุงเทพฯ : บริษัท

อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด

พระภาวนาวิริยคุณ(เผด็จ ทตฺตชีโว). **ธรรมจักรกับปวัตตนสูตร** จัดพิมพ์โดยมูลนิธิธรรมกาย

กรุงเทพฯ